

II Col·loqui internacional *Mimesi*

Conceptes clau de la poètica renaixentista

Una recreació del llegat clàssic

Universitat de Barcelona 8|9 octubre 2009

III sessió

TEORIA DE LA FICCIO

*Des mondes impossibles aux mondes possibles:
paradoxes de la première personne à la Renaissance*
[Dels móns impossibles als móns possibles:
paradoxes de la primera persona al Renaixement]

Françoise LAVOCAT (Université Paris-VII)

Com a introducció, la comunicació fa una ràpida referència al triomf de la mimesi aristotèlica dins de les teories contemporànies al voltant de la ficció, de manera que apareix, per exemple, en autors com Paul Ricoeur, Jean-Marie Schaeffer, Kendall Walton o Thomas Pavel. El paper predominant de la versemblança i el desinterès envers les ficcions paradoxals i contradictòries té relació amb aquesta orientació teòrica. L'únic teòric contemporani dels possibles mons de la ficció que no s'inscriu en la perspectiva de la mimesi, Lubomir Dolezel, és també l'únic que s'interessa per les contradiccions. Està d'acord amb la resta d'autors en una part reduïda de les seves teories, però considera que en realitat marquen una regressió pel que fa als poders de la ficció.

Aquest breu panorama de les teories contemporànies és comparable amb la interpretació que al segle XVII es fa del possible i el versemblant, simultàniament a l'aparició d'una definició moderna de ficció no sotmesa als criteris d'autenticitat. La hipòtesi defensada és que aquesta concepció de la ficció és inseparable de l'exclusió de l'impossible, que no trobem en les idees d'Aristòtil ni tampoc en les de Ciceró i Quintilià. D'altra banda, tant al segle XVII com actualment, la versemblança sovint rebutja la qüestió de les paradoxes i de les contradiccions. El fet que les ficcions del Renaixement no es llegissin a partir del segle XVII suggereix un canvi de paradigma pel que fa a la noció de mimesi i a la definició de ficció.

A partir d'aquesta doble constant, l'aposta que proposo és examinar de quina concepció de la mimesi depenen les ficcions paradoxals del Renaixement. Després de situar la qüestió, la desenvoluparé en dues etapes.

I. Tres exemples de paradoxes sobre la vida i la mort: de la ficció-simulació a la ficció teratopoètica

1) A partir de l'exemple de les *Angoysses douloureuses qui procedent d'Amour*

(1538) d'Helisenne de Crenne, ens preguntem per la paradoxa del narrador mort, que s'associa a la del mentider. L'anàlisi mostra que el text està regit per una doble concepció de la mimesi, pròpia del Renaixement: una mimesi-imitació dels textos i una mimesi-simulació. Aquest dispositiu sembla incorporar-se al que Barbara Cassin anomena "pseudo" per oposició a "plasma", i intenta esborrar la frontera entre l'obra i la vida. Mitjançant l'ús de la primera persona, la ficció orquestra conscientment una mentida (que se sosté en la identitat del personatge autor-narrador) mentre el posa en evidència per la paradoxa del narrador mort.

2) El segon exemple és l'*Amant ressuscité par la mort d'amour* (1558), de Nicolas Denisot (sota el pseudònim de Théodose Valentinien). L'obra sorgeix, com la precedent, d'una imitació dels textos i apareix com una ficció simuladora. Tanmateix, s'afegeix una paradoxa que forma part de la trama i que en part està interioritzada pels personatges. Una altra forma de mimesi s'instal·la: les contradiccions del tema de la ficció són anàlogues a les del món, de l'home i de Déu, la qual cosa apareix com un model de resolució de les paradoxes dins d'un dispositiu de representació més proper a les novel·les dels segles següents.

Aquests dos primers textos, contràriament al tercer, estan escrits en primera persona, que esdevé un agent essencial en la simulació. Resulta interessant recordar que Käte Hamburger nega a les narracions en primera persona l'estatus de *ficció*.

3) El tercer exemple prové d'*Alector, ou le coq, histoire fabuleuse*, de Barthélémy Aneau (1560). Aquí, la ficció s'anomena *teratopoètica*, en el sentit que el seu explícit caràcter de creació lliure i autònoma al voltant de les coses imaginàries es concreta en la fabricació de monstres, en la línia de Lucià i de More. En aquesta novel·la podem identificar una altra versió del mort-vivent, que sobrepassa la problemàtica de la mentida a la ficció (que encara trobem en les altres dues novel·les). Aquesta paradoxa planteja amb la paròdia interrogants perillosos sobre la creença en la resurrecció, la qual cosa suggereix el caràcter potencialment transgressor de les ficcions antimimètiques. Podem concloure, en efecte, que aquesta ficció al·legòrica, creadora de mons autònoms sota la influència de la raresa i la desmesura (com les de Doni i Rabelais, a la mateixa època), remarquen una estètica antimimètica.

II. Quina és la història de la ficció al segle XVI?

En una segona etapa, aquestes obres, allunyades de la novel·la a l'estil que es desenvoluparà a partir de l'*Astrée*, s'acosten a textos dels teòrics de la mimesi (o més aviat de l'antimimesi) del Renaixement, com Francesco Patrizi. Aquests teòrics elaboren dues concepcions diferents de la ficció: com a mentida (ultramimètica o simuladora) i com a producte de la imaginació (antimimètica o teratopoètica). Tanmateix, totes dues són solidàries, ja que guarden l'empremta del pensament platònic del simulacre i la inspiració. El segle XVII elimina, amb l'ús de la primera persona, els monstres i les paradoxes. Però aquests textos, en definitiva, ens permeten veure des d'una altra perspectiva les històries sensiblement diferents de la ficció del segle XVI, tal com han proposat recentment Mawry Bouchard, Anne Duprat i Teresa Chevrolet.